

BOLALARNING RUHIY RIVOJLANISH JARAYONINI O'RGANISHNING PSIXOLOGIK MASALALARI

Ziyabekova Dilorom Xanazarovna

Toshkent viloyati Quyi Chirchiq tumani

9-umumiy orta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Bolalik davrining boshlariga kelib, bolada birinchi tafakkur operatsiyalari yuzaga keladi. Buni bola biron predmetni olishga harakat qila olganidan s6ng, uni sinchiklab 6rganishida k6rishimiz mumkin. Ularning tafakkurlari, asosan, k6rgazmali harakatli b6lib, u atrof olamdagi bog'liqliklarni 6rganishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Ilk bolalik, egotsentirizm, predmetli faoliyat, 6z - 6zini anglash, ruhiy rivojlanish, psixik jarayonlar, muloqot, ong, tafakkur, mulohaza

KIRISH

Go'daklik davrida bola q6liga ushlagan narsani oddiy harakatlari bilan kuzatsa, 2 - 3 yoshdagi bola shu predmet qismlarini diqqat bilan 6rganganidan s6ngina, 6z amaliy faoliyatida ishlata boshlaydi. 1-3-yoshdagi bola shakllanishda psixik rivojlanishning o'ta ahamiyatlilikini inobatga olgan holda, ayrim psixologlar inson tug'ilganidan to yetuklik davrigacha b6lgan psixik rivojlanish asosining taxminan 6rtalari, 3 yoshga to'g'ri keladi, degan mulohazani bildiradilar. Bu yoshdan boshlab bolalar predmetlarni 6rganish olamiga qadam q6yadilar. U endi kattalar bilan nutq orqali muomala - munosabatda b6la oladi va sodda axloq qoidalariga amal qila boshlaydi.

Kattalar bilan b6ladigan muloqoti tufayli bola atrof hayot haqida k6proq ma'lumot oladi. Nutq - bu yoshlarda nafaqat muloqot, balki bola tafakkurining rivojlanishi va 6zini - 6zi, shuningdek, bilish jarayonlarini boshqarish vositasi b6lib ham xizmat qiladi. Ilk bolalik davridagi bolaning idroki ancha rivojlangan b6lsa ham hali katta odamlar idrokidan keskin farq qiladi. Birinchidan, bolalarda turmush tajribasi y6qligi tufayli ularning idroklari ham anglashilmagan harakterga ega b6ladi. Ular k6p narsalarga birinchi marta duch keladi. Shuning uchun bolalar idrok qiladigan k6p narsalar ularga yangilik, ya'ni dastlabki taassurot kuchiga ega b6ladi. Ikkinchidan esa, bolalarning idroki k6pincha ixtiyorsiz harakterga ega b6ladi, ya'ni ularning idrokida muayyan bir maqsadni ko'zlash hali sezilmaydi. Shuning uchun ularning idroki bir narsadan boshqa narsaga beixtiyor k6chib keta beradi. Lekin bu yoshdagi bolalarda hissiyot kuchli b6lganligi uchun ular 6zlarini qiziqtiradigan, hayron qoldiradigan, hissiy kechinmalar uyg'otadigan narsalarni idrok qiladilar.

Ilk bolalik davridan boshlab bola uni 6rab turgan predmetlarning va ular orasidagi bog'liqliklarni anglashga harakat qiladi. Bu davr aqliy rivojlanishning asosini, idrok va tafakkur harakatlarining yangi k6rinishlarini tashkil etadi. 1 yoshli bola predmetlarni izchil,

tizimli ravishda kórib chiqa olmaydi. U asosan predmetning qandaydir bir kózga tashlanib turadigan belgisiga óz e'tiborini qaratadi va predmetlarni shu belgilariga kóra taniydi. Keyinchalik yangi idrok harakatlarini egallanishini bolani predmetli harakatlarini bajarishdan kóz bilan chamalab, harakat qilishiga ótishda namoyon bóladi, endi u predmetning bólajlarini ushlab kórmadan, balki chamalab idrok eta oladi.

Ilk bolalik davrining boshlariga kelib, bolada birinchi tafakkur operatsiyalari yuzaga keladi. Buni bola biron predmetni olishga harakat qila olganidan sóng, uni sinchiklab órganishida kórishimiz mumkin. Ularning tafakkurlari, asosan, kórgazmali harakatli bólib, u atrof olamdagi bog'liqliklarni órganishga xizmat qiladi. Ózidan uzoqroq turgan koptokni biron - bir uzunroq narsa bilan itarib yuborish mumkinligini kórgan bola, endi mustaqil ravishda divan tagiga kirib ketgan koptokni tayoqcha yordamida olish mumkinligini tushuna boshlaydi. Bola ikki yoshlarga borib, amaliy tafakkurdan birinchi marta foydalana oladi, uchinchi yoshida esa ba'zi tanish harakatlardan kontrekt masalalarni hal qilishda mustaqil foydalana boshlaydi. Masalan bu yoshdagi bola vazadagi tugmachani qóli bilan solib ololmasa u vachani tóntarib olaveradi.

Ilk bolalik davri: gódaklik davridan sóng rivojlanishning yangi bosqichi - ilk bolalik (1 - 3 yosh) davri boshlanadi. Ilk bolalik davri bola hayotidagi eng ahamiyatga molik, uning kelajakdagi psixalogik rivojlanishini belgilab beruvchi muhim davr hisoblanadi. Bu davrdagi rivojlanishning asosini bolaning tóg'ri yurishi, muloqotga kirishishi va predmetli faoliyatni egallash xususiyatlari tashkil etadi. Tikka va tóg'ri yura olish imkoni bolani doimiy ravishda yangi ma'lumotlarni egallashda zamin bóladi . Bu yoshdagi bolalar óz xatti - harakatlari bilan juda faol va kattalar bilan muloqotga kirishishga intiluvchan bóladi. Yurishni órganish bolaning jismoniy ósishi uchungina emas, balki uning psixik taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyatga egadir. Bolaning mustaqil harakat qilishi -

yurishi tufayli kóplab predmetlarga duch keladi, ularning nimalarga ishatilishini amalda kórib biladi va ózi ham ulardan kerakli órinda foydalana boshlaydi. Bola yurishni órgangangach, fazoni ham bilib boradi. Kichkintoy bolalar yaqindagi fazoni qóllarining harakati yordamida bilib oladilar, bunda kóz ham ishtirokneta boshlaydi. Bog'chagacha yoshdagi bola uzoqdagi bolani oriyentirovka qila boshlaydi. Bola yura boshlaganda, óz oyog'i yordamida masofa va predmetlarning turgan joylarini birmuncha aniq aytib berish kónilmasi vujudga keladi.

Bolaning aqliy jihatdan ósishida makon va zamon haqidagi tushunchalarni anglashga yordam beradigan sózlarni ózlashtirib olishi muhimdir. Predmetlar órtasida mavjud bólgan har xil fazoviy belgilarning va turli fazoviy munosabatlarning nomlarini bilib olish natijasida bolalar predetlar órtasidagi bu munosabatlarni ajratib olishga órganadilar. Shu tariqa, nutq predmetlarning belgilarini differensiyalash va umumiy lashtirish vositasi bólib xizmat qiladi. Lekin, shu bilan bir qatorda, sóz birinchi signal sistemasi bilan bevosita bog'lanmog'i lozim. Ikki - uch yashar bolalardagi idrok ózining yetarli darajada ósmaganligi va beqarorligi bilan ajralib turadi hamda bir kuzatish obyektidan ikkinchi kuzatish obyektiga tez- tez kóchib turishi bilan karakterlanadi. Yaltiroq, chiroyli, kózga tez tashlanadigan predmetlar bola diqqatini óziga jalb qiladi.

Ilk yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyat turi - predmetlarni órganish, predmetlar bilan manipulyativ harakat hisoblanadi.

ózlay boshlagan bólshiga qaramay, ular hali vaqt va fazo kabi murakkab tushunchalarni tóg'ri idrok qila olmaydilar, chunki ularda hali turmush tajribasi yóq.

Bunday murakkab tushunchalar kundalik hayot davomida sekin - asta hosil qilib boriladi.

Bir yoshgacha bólgan bolalarning diqqati nihoyatda beqaror va ixtiyorsiz bólsa, ikki yoshga tólgan bolalarning diqqatida yangi sifatlar yuzaga kela boshlaydi. Bola ósib ulg'aygan sari uning diqqati barqarorroq bóla boshlaydi. Diqqatning ozmi - kópmi barqaror bóla boshlagani shunda kórinadiki, bola ózini qiziqtirgan biror narsa bilan uzoq vaqt mobaynida shug'ullana oladi. Ikki yoshga tólib, uch yoshga qadam qóygach sózlarni tushunadi. Sóz boyligi orta borgach, bolaning óziga xos bólgan situativ tili haqiqiy tilga aylanadi. Bu yoshdagi bolalarning tafakkurlari óziga xos xususiyatlarga hamda konkret xarakterga ega. Ular ayni chog'da idrok qilib turgan narsalari haqida juda sodda tafakkur qila oladilar. Shuning uchun ham ularning tafakkurlari ba'zan karakterli tafakkur deb ham ataladi.

XULOSA

Shunday qilib, xulosa órnida shuni aytish lozimki, ilk bolalik davri, bola hayotidagi eng ahamiyatli, uning kelgusi psixalogik rivojini belgiab beruvchi davr va shu bilan birga bu davr bola rivojlanish asosini bolaning tóg'ri yurishini, muloqotga kirishini va predmetli faoliyatni egallagani tashkil etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YHATI:

1. Imonova, M. B. (2023). Causes of Suicide Tendency in Adolescents. Journal of Discoveries in Applied and Natural Science, 1(1), 62-67.
2. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(10), 101-104.
3. Имонова, М. (2023). Musiqiy tarbiya–qudratli quroldir yohud musiqiy tarbiyaning shaxs shakllanishiga tasiri. Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 35-37.
4. Имонова, М., & Таджиева, Д. (2023). Boshlangich sinf oquvchilarida milliy tarbiyani pedagogik va psixologik rivojlanishi qonuniyatlari. Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика, 1(1), 74-76.
5. Имонова, М. Б. (2023). ВАЖНОСТЬ СЕСТРОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЛИЧНОМ РАЗВИТИИ. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 2(22), 120-123.
6. Имонова, М. Б. (2023). РОЛЬ ОТНОШЕНИЯ СИБЛИНГА В ПРОБУЖДЕНИИ МОТИВОВ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(10), 101-104.